

מסורת הש"ס

- א. נעטעס פרק י"ד מ"ג.
- יבמות ע"ד. ב. גרה ע"א. ב.
- ב. פסחים כ"ד. ב. זבחים
- ל"ד. א. מ"ב. ב. חולין ל"ז.
- ב. ילקוט יצו תעט.
- ג. ילקוט ראה תתקנ.
- ד. מנחות ע"א.
- ה. מנחות ע"ב. כ. מביילתא
- כ"א פ"ח ופ"י. ספרי פנחס
- תקפו. ירושלמי חלה פ"א.
- שם פסחים פ"ב ה"ד.
- ילקוט בא ר"א. שם פנחס
- תשכ"ב. שם ראה תתקנ
- (בשינוי שמות).

גורמת

- אמאי נבואה שיהיה ככת"י:
- אמאי נבואה שיהיה ככת"י:
- שבילי תעלא ככת"י:
- שבילי תעלא:

העולם

תחת הכנסת

הכוסמין או כלשון סמרא
הכוסמת הם [ותה] ב"ר
גנוריה] Triticum
dicoccum.
זה אחד ממני התהה שהיה
נזל בארץ ישראל ובארצות
הסובכות לה.
מרא ורוד נידולה דומים
לאלה של התהה, והיא
נכללת ממני התהה אחרים
כשני טורי הגנוריים
המזויזים בכל שבולות
החבור האיות של הגנורי
עם המזן. לקושי בהפרדת
המזן של הגנורי, ומשום
שהשבולת מתפרקת כקלות
לשבולות קטנות כמעט
שאין מקבלים עוד מין התהה
זה.

שיפון שבולת שועל
ראה ביאורים בעמוד 209

אלא יש לומר כי זו היא רק מעלה. שמן התורה מותר שיהיו המים שאובים בכלי, והוסיפו חכמים הידור ומעלה בהם שיקחו אותם במישרין מן המעין ואף מצאו רמז וסמך לדבריהם בפסוק שבחורה, **הכא נמי** [כאן גם כן] **מעלה** עשו חכמים שדבר מוקדש שנטמא לא תהא לו טהרה. אמר רב שימי בר אשי, אף אנן נמי תנינא [אף אנחנו גם כן שנינו] **כעין זו: זב או מצורע שנטהר, טבל ועלה** — אוכל במעשר. העריב שמשו ובא הלילה — אוכל בתרומה. ונדייק: בתרומה — אין [כן]. בקדשים — לא. אמאי [מדוע] הלא טהור הוא. מדוע לא יאכל? אלא, מעלה עשו חכמים בקדשים שלא יאכלם עד לאחר הבאת קרבן טהרה. **הכא נמי** [כאן גם כן] **עשו מעלה.** אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא [אף אנחנו גם כן שנינו] ששעו חכמים מעלה. ששינו: "ההבשר" לרבות את העצים של המקדש ולבונה של הקטורת שהם מקבלים טומאה. ויש לשאול: עצים ולבונה בני איטמויי נינהו [בני קבלת טומאה הם]? הלא אין טומאה תלה אלא על מאכלים ומשקאות? אלא מעלה עשו חכמים מפני הקדושה שבהם הכא נמי [כאן גם כן] בטהרת משקים עשו חכמים מעלה בקדשים.

א משנה אלו דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסחה: בחטים, בפעורים, בכוסמין, ובשיפון, ובשיבולת שועל. ויצאין בדמאי ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו, ובמעשר שני והקדש שנטפו והכהנים בחלה ובתרומה, ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו. חלות התודה ורקיקי גיר, עשאון לעצמו — אין יוצא בהן. עשאון למכור בשוק — יוצאין בהן.

ב גמרא תנא: כוסמין מין חייטין, שיבולת שועל ושיפון — מין שעורין. כוסמין — גולבא, שיפון — דישרא, שיבולת שועל — שבילי תעלא. הני — אין, אורז ודוחן — לא. מנהני מילי? תאמר רבי שמעון בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דבי רבי אליעזר בן יעקב: אמר קרא "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" ועוד אמרו: חלות הנספחות לקרבן התודה שהן מצה, וכן רקיקי גיר ששאו לעצמו כדי להביאן עם קרבנו — אין יוצאין בהן לצורך מצה, אפילו הקדישו ממש לצורך זה. עשאון למכור בשוק שיקנו ממנו הצריכים לקרבן זה חלות ורקיקים — יוצאין בהן אף חובת מצה בפסח.

ב גמרא תחילה מבררים את שמות הצמחים שהוזכרו במשנה. בתוספתא שנינו: כוסמין מין חייטין הם, שבולת שועל ושיפון — מין שעורין הם. וביאור המילים שלא היו ידועות. כוסמין הם הקרויים בארמית גולבא, שיפון קרוי דישרא, שיבולת שועל היא הנקראת שבילי תעלא, מן המשנה אפשר לדייק: הני — אין [ממניהם אלה — כן], אבל אורז ודוחן — לא. ושואלים: מנהני מילי [מנין דברים אלה] שאין לעשות מצה מאורז ודוחן? אמר ר' שמעון בן לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, וכן תנא דרשו של ר' אליעזר בן יעקב: אמר קרא [הכתוב] "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" (דברים ט"ו, ג) וכך דורשים את הכתוב:

אורה ההלכה

אכילה מעשר כהנה / האוכף מעשר בטומאה לוקה מן התורה, ולאחר שנטהר כטבילה רשאי לאכול בו אף שלא העריב שמשו. (רמב"ם, ספר זרעים, הלכות מעשר שני, פ"ג ה"א ד"ו). טבול יום בתרומה / טבול יום אפור לאכול בתרומה, ואינו מותר באכילתה אלא לאחר הערב השמש. (שם, הלכות תרומות, פ"ו ה"ב). טומאת עצים ולבונה / עצים ולבונה אף שאינם דברי מאכל ואינם מפתאים מן התורה עשו חכמים מעלה שאם נגעו בהם טומאה שיטפלו בשל כך לפני מזהב. (שם, ספר עבודה, הלכות אכילת איסורי מזהב, פ"ז ה"ח). דגנים למצה / יוצא אדם ידי חובת מצה באחד מחמשה מיני דגן: הרים ושעורים, כוסמין שבולת שועל ושיפון, והגויזים לכתחילה כמצה של חטין (רמ"א עפ"י מהרי"ל) במשנה. (שו"ע אר"ה תנ"א).

עיונים

חמשה מיני דגן / בתלמוד הירושלמי למדו חמשה מיני דגן מדין חלה ומצאו רמז לכך "וישם תהה שורה ושעורה נסמן וכסמת נבולה" (ישעיהו כ"ה, כ"ה) שורה מזוהה עם שבולת שועל, נסמן הוא רוחו. נבולתו — זה הוא נבולו, החומר, של מין הדגן שעושים ממנו לחם.
חלות תודה ורקיקי גיר / בחורה יש ארבעה מינים חלות חמץ, חלות חמץ, ורקיקים, ומעשה מכששת, ונכלומם חלות הן שבמעט אין בהן שמן, כך שאינן נכנסות לגיר מצה עשירה, וכן הוא ברין לחמי הגויר שרק רקיקים שלו הם אלה שיש בהם כמות שמן מעטה (ר' יהונתן).

שפע
למד את עמי
www.hashefa.co.il

דברים הבאין ליד חמץ אדם יוצא בהן - תשום תלה, אס עשין תלה. אורז ודוחן - אין עשין תהון, ואס תתמינין לתון - תסריתין. אוסר באורז ודוחן - לאכול הימנו תבשיל נפסח. יש מפרשים למחנות, תשום תכלה המנחות נלות תלה. ושינוש הוא, (שמות כט) "סולת חטים תעשה הותכב". הון תמנחת העומר, שאינה נלה ללה שעורין [וכן] תמנח פוטת. ופשיטת דהון לה, ותחן פליג עליה דר' יהונן נלה, ותי מתיר! שקרוב לחמץ - אלתח: נל ליד חמץ, וללדיה יולחין צו תשום תלה. חמץ גמור לא הוי - ענפל תלה לוחין ענוש כרת, ואס אכלו צנוג - אין מניח קרנן קרמית - מפרש לקמיה. חייבת בחלה - דתינ דגן הוי, ותף על נגז הלת לחס כתיב נה, ונמר להס להס תלהס עוני, צנוגות נפרק להס "שועל" (ע, 3) - אורז מני

דברים הבאים ליד חמץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה אם שרם מלהיות חמץ, יצאו אלו אורז ודוחן וכיוצא בהם שגם אם עשו מהם קמח ונתנו בהן מים שאין ליד חמץ אלא ליד סירוחו ואינם תופחים ומחמיצים כחמץ דגן. ומעירים: מתניתין [משנתנו] שלא כשיטר ר' יוחנן בן גורי שאמר: אורז מין דגן הוא לכל דבר, וחייבין על חימוצו כרת שהוא כשאר מיני דגן שהחמיצו. דתניא [שכן] שנינו בברייתא, ר' יוחנן בן גורי אומר באורז ודוחן לבשלם בפסח מפני שקרוב להחמיץ. איבעיא להו [נשאלה להם ללומדים] מה משמעות הבטוי "שקרוב להחמיץ"? האם הכוונה דקדים ומחמיץ [שהוא מקדים וממחר להחמיץ] אף יותר מחיטה ושעורה, או דילמא [שמח] משמע "קרוב להחמיץ" - הוי [נעשה] אולם חמץ גמור - לא הוי [אינו נעשה] כלומר אף הוא מסכים שאינו נעשה כשאר דגנים ואין חייבים כרת על חימוצו ואין לעשות ממנו מצה לכתחילה. ומשיבים תא שמע [בוא ושמע] פתרון לדבר, ששינו, אמר ר' יוחנן בן גורי: אורז מין דגן הוא וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח, ומכאן ברור שלדעתו אורז מחמיץ לגמרי כמו שאר תבואות, ו"קרוב להחמיץ" שבדבריו משמע, שהוא ממחר להחמיץ. וכן היה ר' יוחנן בן גורי אומר: קרמית שאף היא מין ממני דגני הבר חייבת בחלה כשם שיש להפריש חלה לכהן מעיסות של שאר מיני דגן, ושאלו: מאי קרמית [מהי קרמית זו]? אמר אבוי: היא הצמח הקרוי שיצניתא, אף שם זה לא היה ידוע לכל, ושאלו מאי [מהי] שיצניתא זו? אמר רב פפא: שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא [השיצנית הנמצאת בין הכלניות].

דברים הבאים ליד חמץ אדם יוצא בהן ידי חובתו במצה, יצאו אלו שאין באין ליד חמץ אלא ליד סירוחו. מתניתין דלא כרבי יוחנן בן גורי, דאמר: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת. דתניא: רבי יוחנן בן גורי אומר באורז ודוחן, מפני שקרוב להחמיץ. איבעיא להו: "שקרוב להחמיץ" - דקדים ומחמיץ, או דילמא "קרוב להחמיץ" הוי חמץ גמור - לא הוי. תא שמע, דתניא, יאמר רבי יוחנן בן גורי: אורז מין דגן הוא, וחייבין על חימוצו כרת, ואדם יוצא בו ידי חובתו בפסח. "וכו היה רבי יוחנן בן גורי אומר: קרמית חייבת בחלה. מאי קרמית? - אמר אבוי: שיצניתא. - מאי שיצניתא? - אמר רב פפא: שיצניתא דמשתכחא ביני כלניתא.

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: עיסה שנילושה בינו ושמן ודבש - אין חייבין על חימוצה כרת. יתיב רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע קמיה דרב אידי בר אבין, ויתיב רב אידי בר אבין וקא ממננס. אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: מאי טעמא דריש לקיש? - אמר ליה: דאמר קרא "לא תאכל עליו חמץ [וגו']" דבברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה - חייבין על חימוצו כרת. והא, הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו, דהויא ליה מצה עשרה - אין חייבין על חימוצה כרת. - איתבייה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: המחנה וגמעה, אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח. והא הכא, דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה, וחייבין על חימוצו כרת! איתער בהו רב אידי בר אבין, אמר להו: דרדקי, היינו טעמא דריש לקיש: משום דהו להו מי פירות.

דאמר קרא "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" והוא למד מהשוואה זו באופן זה: דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חכ אלה שחייבין על חימוצו כרת, והא [וזו] הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו במצה, דהויא ליה "מצה עשרה". שהרי התורה קראה למצות "לחם עוני" ועיסה שנילושה בין שמן ודבש אינה לחם עוני, ואין יוצאים בה חובת מצה - על כן גם אין חייבין על חימוצה כרת. איתבייה [הקשה לו] רב הונא בנו של רב יהושע לרב פפא על שיטה זו; שנינו שאם לקח אדם דבר מאפה והמתוה [המיס אותו במים] וגמעו בפסח, אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח שאין בגמיעה זו משום אכילת מצה. ואם כן, והא הכא [והרי כאן] במקרה זה, דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה זו שנמתה, ובכל זאת חייבין על חימוצו כרת? ואם כן הכלל שקבע רב פפא איננו נכון! בינתיים איתער בהו [התעורר] רב אידי בר אבין למשמע דבריהם, אמר להו: דרדקי [ידיים, תיגוקות] היינו טעמא דריש לקיש [זהו טעמו של ריש לקיש] משום דהו להו [משום שהם] שמן ודבש הריחם מי פירות לבב.

אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: עיסה שנילושה בינו ושמן ודבש - אין חייבין על חימוצה כרת שמשקה שאינו מים אינו גורם לבצק להיות חמץ. יתיב רב פפא ורב הונא בנו של רב יהושע קמיה [קפני] רב אידי בר אבין ויתיב רב אידי בר אבין וקא ממננס [וישב רב אידי בר אבין והיה מנמנס] ובקיתים שוחחו התלמידים ביניהם, אמרו לו רב הונא בנו של רב יהושע לרב פפא: מאי טעמא דריש לקיש [מה טעמו של ריש לקיש] שאין חייבים על חימוצה כרת? אמר לו:

אורח ההלכה
אורז ודוחן / אורז ודוחן ושאר מינים הרומים לחמשת מיני דגן דינם כקטניות ואין יוצאים בהם ידי חובת מצה. כרעת חכמים המרוכים כנגד ר' יוחנן בן גורי, וכיוון שסבורים שאינם כאים לירי חמץ (כנמרא) ממילא מותר להשתמש בהם ואף לשלשם בפסח. ויש אופרים להשתמש בהם מחמש הערובות מיני דגן (טור, הג"מ, מרדכי). וכן נתפס המנהג ככל קהילות האשכנזים שלא לאכול שום מין קטניות בפסח. ומקילות אחרות יש חלוקי מנהגים; יש הגוונים לאכול כל מיני קטניות ואין חוששים כלל לחומרות אלו, ויש שמחלקים לאפור כאורז ודוחן ולהתיר בשאר מיני קטניות ועוד חלוקי מנהגים רבים. לפי חלוקי המקומות והמסורות.
מצה עשירה / עיסה שנילושה בכל משקים חוץ ממים ובכל תוספת מים כלל לעיסה אינה מחמיצה כלל ומותר לאכלה בפסח, אולם אף שאינה חמץ אין יוצאים במצה כזו ידי חובת אכילת מצה לפי שהיא מצה עשירה, וכנמרא. (שם תסב, א.)

דברים הבאין ליד חמץ אדם יוצא בהן - תשום תלה, אס עשין תלה. אורז ודוחן - אין עשין תהון, ואס תתמינין לתון - תסריתין. אוסר באורז ודוחן - לאכול הימנו תבשיל נפסח. יש מפרשים למחנות, תשום תכלה המנחות נלות תלה. ושינוש הוא, (שמות כט) "סולת חטים תעשה הותכב". הון תמנחת העומר, שאינה נלה ללה שעורין [וכן] תמנח פוטת. ופשיטת דהון לה, ותחן פליג עליה דר' יהונן נלה, ותי מתיר! שקרוב לחמץ - אלתח: נל ליד חמץ, וללדיה יולחין צו תשום תלה. חמץ גמור לא הוי - ענפל תלה לוחין ענוש כרת, ואס אכלו צנוג - אין מניח קרנן קרמית - מפרש לקמיה. חייבת בחלה - דתינ דגן הוי, ותף על נגז הלת לחס כתיב נה, ונמר להס להס תלהס עוני, צנוגות נפרק להס "שועל" (ע, 3) - אורז מני

להס תלה. שיצניתא - קח שקורין כילמ"א * כלענו. ענפל הוא כעין דוחן, ושקור. לישלל אחרינל שמעתי: השדתינלמ"א** ונתולחל גשיפון. כלניתא = ותיק *** כלענו. ביין ובשמן - ללה נלה נחש. אוסר חייבין על חימוצו כרת - דתי פירות לין ורהומנין, כדלקמן. מצה עשירה - ורהומנל חמר "להס עוני". המחנה וגמעו - להס נלה דתינ דגן קח, ולשמעינן דגמיעה ככילה להיינו. המחנה = דישטנפרייר **** כלענו. שהמחה נניס. אין אדם יוצא בה ידי חובתו - ללהו דרך ככילה קאכיל ליה.

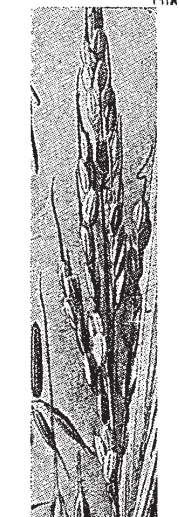
דאמר קרא "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות" והוא למד מהשוואה זו באופן זה: דברים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצה חכ אלה שחייבין על חימוצו כרת, והא [וזו] הואיל ואין אדם יוצא בה ידי חובתו במצה, דהויא ליה "מצה עשרה". שהרי התורה קראה למצות "לחם עוני" ועיסה שנילושה בין שמן ודבש אינה לחם עוני, ואין יוצאים בה חובת מצה - על כן גם אין חייבין על חימוצה כרת. איתבייה [הקשה לו] רב הונא בנו של רב יהושע לרב פפא על שיטה זו; שנינו שאם לקח אדם דבר מאפה והמתוה [המיס אותו במים] וגמעו בפסח, אם חמץ הוא - ענוש כרת, ואם מצה הוא - אין אדם יוצא ידי חובתו בפסח שאין בגמיעה זו משום אכילת מצה. ואם כן, והא הכא [והרי כאן] במקרה זה, דאין אדם יוצא ידי חובתו במצה זו שנמתה, ובכל זאת חייבין על חימוצו כרת? ואם כן הכלל שקבע רב פפא איננו נכון! בינתיים איתער בהו [התעורר] רב אידי בר אבין למשמע דבריהם, אמר להו: דרדקי [ידיים, תיגוקות] היינו טעמא דריש לקיש [זהו טעמו של ריש לקיש] משום דהו להו מי פירות.

אורח ההלכה
אורז ודוחן / אורז ודוחן ושאר מינים הרומים לחמשת מיני דגן דינם כקטניות ואין יוצאים בהם ידי חובת מצה. כרעת חכמים המרוכים כנגד ר' יוחנן בן גורי, וכיוון שסבורים שאינם כאים לירי חמץ (כנמרא) ממילא מותר להשתמש בהם ואף לשלשם בפסח. ויש אופרים להשתמש בהם מחמש הערובות מיני דגן (טור, הג"מ, מרדכי). וכן נתפס המנהג ככל קהילות האשכנזים שלא לאכול שום מין קטניות בפסח. ומקילות אחרות יש חלוקי מנהגים; יש הגוונים לאכול כל מיני קטניות ואין חוששים כלל לחומרות אלו, ויש שמחלקים לאפור כאורז ודוחן ולהתיר בשאר מיני קטניות ועוד חלוקי מנהגים רבים. לפי חלוקי המקומות והמסורות.
מצה עשירה / עיסה שנילושה בכל משקים חוץ ממים ובכל תוספת מים כלל לעיסה אינה מחמיצה כלל ומותר לאכלה בפסח, אולם אף שאינה חמץ אין יוצאים במצה כזו ידי חובת אכילת מצה לפי שהיא מצה עשירה, וכנמרא. (שם תסב, א.)

מסורת הש"ס
1. כרכות לז, א. פסחים קיד, ב.
2. שם.
3. תוספתא לה' פ"א, שם פסחים פ"ב.
4. חולין קכ, א. ירושלמי פסחים פ"ג ה"א.

גרסות
קרמית ככתי"מ: קרמית. כלניתא ככתי"מ: כלנמטא.

העולם

Oryza sativa האורז

הוא עשב חד שנתי ממשפחת הדגניים, נובחו מניע עד למטר והוא נול כעיקר ביצות, או בגידול שלחין קיצי.

נגרני האורז בכליפת הם כרילי צהובים, אך יש גם ניס אדומים. מוצא האורז הוא במזרח הרחוק, אך עור תחומת המושבה הובא לארץ נול בה. האורז משמש בעיקר כדסה, כי מפני מיעוט הומר הדבק שבו כמעט אי אפשר לעשות ממנו לחם. נסיונות מרובים נעשו למצוא זני אורז שיוכלו לשמש לצורך לחם, כמו כן נעשו נסיונות בהחממת אורז, ונראה כי אף שיש שינוי ותסיסה מסוימים בו מכל מקום אינו מחמיץ כחטה ושעורה.

האורז (ובסוכו הדוחן) הוא מין דגן מכתיה בוסנית אך אינו שייך לדגני הלחם. כמיני הרגו המנויים במשנה.

שיצניתא ראה ביאורים בעמ' 209

* ניל"א מן הצרפתית העתיקה neels Nigella sativa, הגינה, הניגלה, ** אשרדניל"א מן הצרפתית העתיקה esdarnele הוא הונו המשכר (Lolium temulentum), *** מ"ק מן הצרפתית העתיקה mac ומשמעו: צמח הפרד. **** דישטנפרייר מן הצרפתית העתיקה destenpre ומשמעו: המיס.

מסורת הש"ס

- א. פסחים מ. א. מנחה נ. ב.
- ב. ברכות מו. א. שבת זכר. ב. עירובין לא. א. סוכה לה. ב. כבא פסיעא מ. ב. נדרים פד. ב. נישין יב. א.
- ג. דמאי פרק שלישי מ"א. עירובין יז. ב. לא. א.
- ד. ברכות מו. א. שבת זכר. ב. עירובין לא. ב. ביצה יג. ב. ילקוט מרח המשנה.
- ה. המורה ה. ב.

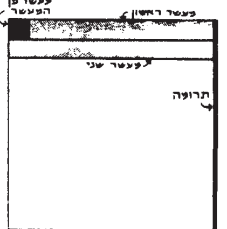
לשון

אכסניא

מקור המלה הוא ביוונית ξενία שמשמעה זרים. עבור ירים, כלומר מקום או מין הניתן לאורחים. יש שגרסו כמקבילות אכסניא מן היוונית ἄστυα שהיא הסמטה מן לאנשי הצבא.

החיים

תרומת מעשרות

בדאמריה זי אפשר ליהאן אי המנות האשנות שמשפירימם כנילו מתרומה אי שאר דבריה החיים במעשרות בהרשים זר פקדא דמצב כאשר ניתנה גימט דרומה לכהן והם יספיקו דגם מימין הציונו יאמר כי פסחיים מן היתנה את שאר המתנות. כסובי ית ניתן לכהן כתרומה בשני אחויה מן המצוא הלי מקבל עשירות מן הנתנה ושהם יאכלו ומפריש מעשר ממה שקבל ושהם 10% מן הכלל ונתנה בידו לאכילה כפי 10% מן הדגן. ליתנה ואת אם ירדים הלי לכהן את מעשרו לפני התרומה וקבל 10% מן התרומה ולאחר הפרשת מעשר מן המעשר ישארו בידו מן הכלל ההפוך אינו יכול ביותר, אולם כאשר התפרשה היא משיבת ארבים את הפרש זה מניח לשיעור השב.

ומי פירות אין מחמיצין ואף שאפשר לאפות בהם אין עשה הנעשית על ידי מי פירות נחשבת כחמץ לכל דבר.

א ומעתה מבארים את פרטי הדברים במשנה. שנינו שאדם יוצא בדמאי ובמעשר ראשון. ותוהים: דמאי הא לא חזי ליה [הרי אין ראוי לו] לאכול, שהרי אסרו חכמים לאכול דמאי בלא תקון (הפרשה)! ומשיבים: כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי [כיון שאם ירצה מפקיר את נכסיו וייעשה עני יוכל לאכול דמאי] השתא נמי חזי ליה [עכשיו גם כן שלא הפקיר ראוי לו] לצאת בו ידי חובה בדיעבד. שנינו במשנה: מאכילין את העניים דמאי, וכן מאכילים את אכסניא (את החיילים הבאים להתאכסן) בדמאי. ואמר רב הונא: תנא [שנינו] בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, ובית הלל אומרים: מאכילין ומכאן נבין שאיסור הדמאי אינו איסור גמור כמו סבל שאין לו היתר, אלא תקון חכמים שבמקרים מסוימים לא עמדו על שמירתו, ועוד שנינו במשנה: שמעשר ראשון שנטלה תרומתו – יוצאים בו. ותוהים: פשיטא (פשוט), מובן מאליו] דכיון שנטלה תרומתו חולין הוי [וחולין הוא] ומה הרבונה בדבר? ומשיבים: לא צריכא (לא נצרכה) אלא במקרה שהקדימו הלוי לכהן בשיבולים, כי כרגיל מקבל הלוי את המעשר הראשון לאחר שנטל הכהן מן התבואה תרומה גדולה ואילו במקרה זה שהקדים הלוי את הכהן וקבל את המעשר לפני הפרשת התרומה ונטלה הימנו ממעשר זה תרומת מעשר שהפריש הלוי כדי להחיר לו את המעשר באכילה, אבל לא נטלה תרומה גדולה, והכהן יקח תרומה ממה שנשאר – אבל לא מן המעשר שניתן ללוי. וכדברי ר' אבהו

א "יוצא בדמאי ובמעשר וכו'". דמאי! והא לא חזי ליה! – כיון דאי בעי מפקר לנכסיה הוי עני ואוכל דמאי – השתא נמי חזי ליה. דתנו: גמאכילין את העניים דמאי ואת אכסניא דמאי. ואמר רב הונא: תנא, בית שמאי אומרים: אין מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניא דמאי, ובית הלל אומרים: מאכילין.

"מעשר ראשון שנטלה תרומתו וכו'". פשיטא, דכיון שנטלה תרומתו חולין הוי! – לא צריכא, שהקדימו בשיבולים, ונטלה הימנו תרומת מעשר, ולא נטלה הימנו תרומה גדולה, וכדברי אבהו. דאמר רבי אבהו אמר רבי שמעון בן לקיש: ימעשר ראשון שהקדימו בשיבולים – פטור מתרומה גדולה, שנאמר "והרמתם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". מעשר מן המעשר אמרתי לה, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. – אמר ליה רב פפא לאבוי: אלא מעתה, יאפילו הקדימו בכרי נמי ליפטרי! – אמר ליה: עליה אמר קרא "מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה'".

דאמר ר' אבהו אמר ר' שמעון בן לקיש: מעשר ראשון שהקדימו הלוי בשיבולים – פטור מהפרשת תרומה גדולה, שנאמר "ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנחלתכם הערימות ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר" (במדבר יח. כו) ודורש: מעשר מן המעשר אמרתי לך להפריש, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר. אמר לו רב פפא לאבוי: אלא מעתה אם נקבל את הוראת פסוק זה, אפילו הקדימו בכרי כבר העמיד בעל הבית את הדגן בכרי מסודר, נמי ליפטרי (גם כן שיפטר) מנחית תרומה גדולה, אמר לו: עליך על טענה כגון זו אמר קרא [הכתוב] "מכל מתנותיכם תרימו את כל תרומת ה' מכל חלבו את מקדשו ממנו" ויש כט) שהלויים חייבים לתת לכהן מכל מתנותיהם שלהם.

כרת, אבל לאו אית ביה. אבל היכא דלית ביה תערובת מים, כגון יין וחומץ ושאר מי פירות – שרו לגמרי. וכן מוכח בסוף "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו, בושם) דאמר: "אשר תקריבו" – לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דברי ר' יוסי הגלילי. ופרקי: מנחת נסכים מי פירות הן, ואין מחמיצין! אמר ריש לקיש: אומר היה ר' יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשירה. והשתא אי סלקא דעתך דריש לקיש ור' יוחנן מיירי הכא בלא מים כלל, ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא, דחמץ נוקשה הוי – אמאי איצטרך למימר התם מגבלה במים? בלא גיבול מים נמי איצטרך קרא שלא תאפה חמץ, דהוי חמץ נוקשה, וחמץ נוקשה פסול למנחה. כדמשמע התם במנחות (נג, א), דקאמר התם: שיאור דר' יהודה לר' יהודה, דפסול למנחות. אלא ודאי היכא דליכא מים – אינו מחמיץ כלל. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג, א) חמץ דגן גמור על ידי תערובת. ואמאי? והא חומץ האדומי מפרש התם דרמו ביה שעורים, פירוש: משימין השעורים בין כדי שיחמץ

היטב, והא מי פירות אין מחמיצין! ואפילו אם משימין מים עמהן – אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה! ואומר רבינו יצחק: שהשעורים שורין במים קודם שמשמין ביין. ובמי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא, לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים. אבל רבינו תם נהג היתר בדבר, והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחד ארבע שעות עונה שנילושה בביצים. והא דקאמרין בירושלמי האוכל בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמוי – היינו מצה הראויה לצאת בה ידי חובה, וזו מצה עשירה היא.

יוצאין בדמאי – מסופק רבינו יצחק אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד, כדאמרין הואיל ומפקיר לנכסיה וחזי ליה – מכל מקום עדיין לא מפקיר להו. אי נמי: יוצאים אף לכתחלה, הואיל ושרי לעניים, ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות.

אכסניא – מפרש בירושלמי: וכרם.

עיונים

אכסניא / יש מפרשים אכסניא כמשמעו של מקום אורחים. שרוב אורחים אלה עניים הם, ואפילו עשירים הואיל ואינם במקומם ואין להם כשעה זו מה לאכול – מותר להם לאכול דמאי (מאירי).

אורח ההלכה

מי פירות / מי פירות (מיצי משקים) נלא תערובת מים – אינם מחמיצים כלל עיפה שנילושה בהם. (שו"ע או"ח תכב, א.)

דמאי הא לא חזי ליה – ולמריקין לקמן: מי שאיסורו משום נל תאכל חמץ לנהו, אתה יולל נה כשום ונלה – ילא מי שיש לו איסור אחר. אי נמי: הויא לה מנחה כגולה נענירה. השתא נמי חזי ליה – דתמורה לרנן נעלמח הוא, לרנן עמי הארץ ומעשרין הן. אכסניא – שילוח מלכי ישראל המוטלין על בני העירות לזונן, להגין עליהם מחויביהן, וישראלים הן. והרי הן כעניים, הואיל ואינן נמקוין. שהקדימו בשיבולים – את המעשר הקדים לתרומה גדולה. קודם מירוח. למן התורה תרומה קודמת למעשר, ד"רש"יש"ת קריה רחמנא, ומן הנותר הוא נותן מעשר ראשון ללוי. ועכשיו הערים הלוי וקידמו, כדי שלא יחסרנו הכהן אחד מהשנים, ונטלה הימנו תרומת מעשר כדרכו. אל תרומה גדולה הרשעה – לא נטלה הימנו. ואשמעינן ונתתיקין דוותר, כר' אבהו. מכל מתנותיכם – גלוס כתיב. את כל תרומת ה' – אפילו תרומה גדולה.

תוספות

ומי פירות אין מחמיצין – היינו להתחייב כרת, כדאמרין בהדיא: אין חייבין על חימוצו כרת, אבל לאו אית ביה. ובסמוך נמי אמרין: אין לשין ביין ושמן חבש, ואם לש – תשרף מיד. וחכמים נמי דאמרי תאכל – היינו משום שיכולין לשומרה מן החמץ כשאר עישה, אבל כלולי עלמא מחמיצין. וקשה: דלקמן (מ, א) מסקינן גבי קימחא דאבשונא: – אבל מי פירות שרי, דמי פירות אין מחמיצין. משמע דשרינן לגמרי. וכן פירש רבינו תם: דאין מחמיצין כל עיקר. והא דאמר תשרף מיד – כשעירב עמהן מים, דאו ממהרות יותר להתחמץ. ועל הא אמר דאין בהן

כרת, אבל לאו אית ביה. אבל היכא דלית ביה תערובת מים, כגון יין וחומץ ושאר מי פירות – שרו לגמרי. וכן מוכח בסוף "כל המנחות באות מצה" (מנחות נו, בושם) דאמר: "אשר תקריבו" – לרבות מנחת נסכים לחימוץ, דברי ר' יוסי הגלילי. ופרקי: מנחת נסכים מי פירות הן, ואין מחמיצין! אמר ריש לקיש: אומר היה ר' יוסי מנחת נסכים מגבלה במים והיא כשירה. והשתא אי סלקא דעתך דריש לקיש ור' יוחנן מיירי הכא בלא מים כלל, ואפילו הכי כרת ליכא אבל מלקות איכא, דחמץ נוקשה הוי – אמאי איצטרך למימר התם מגבלה במים? בלא גיבול מים נמי איצטרך קרא שלא תאפה חמץ, דהוי חמץ נוקשה, וחמץ נוקשה פסול למנחה. כדמשמע התם במנחות (נג, א), דקאמר התם: שיאור דר' יהודה לר' יהודה, דפסול למנחות. אלא ודאי היכא דליכא מים – אינו מחמיץ כלל. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם: דחומץ האדומי חשיב ליה בפרק "אלו עוברין" (פסחים מג, א) חמץ דגן גמור על ידי תערובת. ואמאי? והא חומץ האדומי מפרש התם דרמו ביה שעורים, פירוש: משימין השעורים בין כדי שיחמץ

היטב, והא מי פירות אין מחמיצין! ואפילו אם משימין מים עמהן – אכתי לא הוי אלא חמץ נוקשה! ואומר רבינו יצחק: שהשעורים שורין במים קודם שמשמין ביין. ובמי ביצים נסתפק רש"י אי חשיב מי פירות או לא, לפי שאנו רואים שהעיסה נעשה עבה בהן יותר מבמים. אבל רבינו תם נהג היתר בדבר, והיה נוהג לאכול בערב הפסח אחד ארבע שעות עונה שנילושה בביצים. והא דקאמרין בירושלמי האוכל בערב פסח קודם זמנה כאילו בועל ארוסתו בבית חמוי – היינו מצה הראויה לצאת בה ידי חובה, וזו מצה עשירה היא.

יוצאין בדמאי – מסופק רבינו יצחק אי בעי למימר יוצא דוקא דיעבד, כדאמרין הואיל ומפקיר לנכסיה וחזי ליה – מכל מקום עדיין לא מפקיר להו. אי נמי: יוצאים אף לכתחלה, הואיל ושרי לעניים, ואכילת מצה נמי נקרא אכילת עניות.

אכסניא – מפרש בירושלמי: וכרם.

פסח דמאי / יוצאים ידי חובה מצה כמצה של דמאי, כמשנה. (מכילים. ספר זמנים. הלכות חמץ ומצה. פ"ו ה"ז. ועיין שם הלכות ברכות פ"א ה"ב.)

אכילת דמאי / מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי, וצריך להוויקם שהם אוכלים דמאי, שאם ירצו יתמנוחו. (שם. ספר ורעים. הלכות מעשר, פ"י ה"א.)

מעשר מן השבלים / לוי שנפס מעשר ראשון מן התבואה כקורה כשבלים אינו צריך להטריש תרומה גדולה עבור מעשר זה. ואם מן הכרי שנתפרח כבר כגון נטף – חייב להטריש כנמרא. (שו"ע או"ח תכב, א.)

ומה ראית – ולוקחת קרל דחינה כשהקדימו בכרי, וקרל דפורטת כשהקדימו שגילגן. האי – דתמורה בכרי לידגן, וכיון דנקרל דגן – נעשה טבל לתרומה, כדכתיב "לרשמי דגנך". האי לא אידגן – וכי שקליה לוי עדיין לא היה טבול לתרומה. טבול מדרבנן – ופילו הכי, ונלוה הנבלה

ומה ראית?! – האי – אידגן, והאי – לא אידגן. "מעשר שני והקדש שנפדו וכו'". פשיטא! – הכא במאי עסקינן – שנתו את הקרן ולא נתן את החומש, וקא משמע לו דאין חומש מעכב. "והלהנים בחלה ובתרומה וכו'". פשיטא! – מהו דתימא: מצה שוה לכל אדם בעינן, קא משמע לו: ו"מצות" "מצות" ריבה.

ב "אבל לא בטבל וכו'". פשיטא! – לא צריכא, בטבל טבול מדרבנן, שזרעו בעציץ שאינו נקוב. "ולא במעשר ראשון שלא נטלה תרומתו". פשיטא! – לא צריכא, שהקדימו בכרי. מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאבביי – קא משמע לו כדשני ליה. "ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו וכו'". פשיטא! – לעולם דנפדו, ומאי "לא נפדו" – שלא נפדו כהלכתו. מעשר שני שפדאו על גב אסימו, דרחמנא אמר "וצרת הכסף" – דבר שיש לו צורה. והקדש – שחיללו על גבי קרקע, דרחמנא אמר "ונתו הכסף וקם לו". תנו רבנן: "יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן". כל טבל נמי, הא לא נתקן! – אלא: בטבל שלא נתקן כל צרכו, שננטלה ממנו תרומה גדולה ולא נטלה ממנו תרומת מעשר, [מעשר] ראשון ולא מעשר שני, ואפילו מעשר עני, מנין תלמוד לומר "לא תאכל עליו חמץ" – מי שאיסורו משום בל תאכל עליו חמץ, יצא זה שאין איסורו משום בל תאכל חמץ, אלא משום בל תאכל טבל. – ואיסורא דחמץ להיכן אזלא? אמר רב ששת: הא מני – רבי שמעון היא, דאמר: אין איסור חל על איסור. דתניא, רבי שמעון אומר:

תוספות

שחילל על גב קרקע דרחמנא אמר ונתן הכסף – תימה: אי כסף משמע ליה דוקא – נימעות שוה כסף, ואי ליף מישב דשוה כסף ככסף – אפילו קרקע נמי! ונראה לרבינו יצחק: דילפינן בכלל ופרט וכלל: "ויסף המישיט" – כלל, "כסף" – פרט, "והיה לוי" – חזר וכלל. מה הפרט מפורש – דבר המטלטל וגופו ממון וכו' יצאו קרקעות ועבדים ושטרות. וכן מוכח בפרק "יש בכור" (בכורות נא, א) דתנן: אין פדיון לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות ולא בהקדשות. ומפרש התם בגמרא: ולא הקדשות בכל אלו. ובכור ליף התם בכלל ופרט וכלל. וכן נמי יש לפרש הקדשות. ומיהו, תימה: מאי מיבעי ליה בפרק "הזהב" (בבא מציעא ד, א): חומש מהו שיתחלל על גב קרקע? והא עיקר המיעוט בחומש כתיב, "ויסף חמישית כסף ערכך" (ויקרא כז).

ושואלים: ומה ראית לומר שאם הקדים הלוי בעוד התבואה בשבלים אינו חייב בהפרשת תרומה, ואם הקדימו בכרי – חייב! ומשיבים: האי – אידגן והאי לא אידגן [זה נעשה דגן] וזה לא נעשה דגן] כי תבואה שסודרה בכרי קרויה כבר בלשון התורה דגן וחובת התרומה מפורשת בתורה שהיא מן הדגן ולכן חל החיוב להקדים גתיה לכהן. ואחר כך ללוי ואם מקדים הלוי ונוטל חייב לא לתת מחלקו גם תרומה גדולה לכהן.

במשנה שנינו כי מעשר שני והקדש שנפדו משתמשים בהם לצורך מצה. ושואלים: פשיטא [פשוט, מובן מאליו] הרי הם כשאר חולין! ומשיבים: הכא במאי עסקינן [כאן במה אנו עוסקים] במקרה שנתן את את הקרן של פדיון המעשר או ההקדש, ועדיין לא נתן את החומש שהפרדה מעשר או הקדש צריך להוסיף חומש. וקא משמע לו [השמיע לנו] בכך דאין חומש מעכב שאף שיש חובה לשלם, מכל מקום כיון שנתן את הקרן שוב אין קדושה בדבר שנפדה. שנינו כי הנהנים יוצאים בחלה ובתרומה, ושואלים: פשיטא [פשוט, מובן] שכיון שהכהן רשאי לאכול חלה ותרומה מדוע לא יצא בה? ומשיבים: מהו דתימא [מהו שתאמר] מצה שוה לכל אדם בעינן [צריכים אנו] ומצה שכל ישראל אינם רשאים לאכלה אף כהנים אין יוצאים בה חובת מצה. קא משמע לו [השמיע לנו] שהפסוק "מצות" "מצות" ריבה שכל מיני מצות בכלל זה, אף מצות שמותרות רק לאנשים מיוחדים.

ב במשנה לדמנו: אבל אין אדם יוצא ידי חובת מצה בטבל, ושואלים: פשיטא [פשוט מובן] הרי טבל אסור באכילה! ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא בטבל טבול (שאיסור טבל חל עליו) רק מדרבנן כגון שזרעו בעציץ שאינו נקוב. שמן התורה דבר הצומח בעציץ כוה אין בו איסור טבל, ואין חובת הפרשה ממנו אלא מדברי סופרים, והעמידו חכמים דבריהם שלא יצא במצה הנעשית מטבל כוה. וכן שנינו במשנה לא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו, ושואלים: פשיטא [פשוט מובן מאליו] הרי אסור הוא באכילה! ומשיבים: לא צריכא [לא נצרכה] אלא במקרה שהקדימו בכרי מהו דתימא [מהו שתאמר] שדין זה היא כדאמר ליה [כפי שאמר לו] רב פפא לאבביי שאף במקרה זה פטור מהפרשת תרומה, לכן קא משמע לו [השמיע לנו] כדשני ליה [כפי שתיירגן לו] שבמקרה זה יש חיוב להפריש, וקודם הפרשה הריהו אסור באכילה. שנינו "לא במעשר שני והקדש שלא נפדו" ומקשים: פשיטא [פשוט, מובן מאליו]! ומשיבים: לעולם מדובר כאן דנפדו. ומאי [ומה פירושו] "שלא נפדו" – הכוונה שפדו כגון מעשר שני שפדאו על גב (על ידי) אסימון, דרחמנא אמר [שהכתוב אמר] בפדיון מעשר ונתת בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך ב' (דברים יד, כה) ודרשו חכמים "וצרת הכסף" שכסף זה להיות דבר שיש לו צורה כלומר: מטבע שיש עליה טבעה. וכן הקדש – שחיללו שלא כיואת על גבי (על ידי) קרקע, דרחמנא אמר: "ונתן הכסף וקם לו" ואם לא נתן כסף ממש אלא רק החליף (חילל) את ההקדש על קרקע – אין זה מועיל. תנו רבנן: יכול יוצא אדם ידי חובתו בטבל שלא נתקן. מתחילה מכריזים את הלשון המתמה "טבל שלא נתקן" הרי כל טבל נמי [גם כן] הא [הרי] לא נתקן! אלא יש להבין כך: בטבל שלא נתקן כל צורכו, כיצד? שנטלה ממנו תרומה גדולה אבל לא נטלה ממנו תרומת מעשר, או שניטל ממנו מעשר ראשון ולא מעשר שני ואפילו תבואה שלא ניטלה ממנה מעשר עני אף שאין בו קדושה ואינו אלא מתנה לעניים, מנין שאיננו יוצא בטבל כוה משום מצה? תלמוד לומר: "לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו חמץ" (דברים טז, ג) מי שאיסורו משום "בל תאכל עליו חמץ" בלבד יוצאים בו ידי חובת מצה אם שמרוהו מחמור, יצא זה שאין איסורו משום "בל תאכל חמץ" אלא משום "בל תאכל טבל". על ברייתא זו תהוים: כיצד יתכן שאין בטבל איסור משום "בל תאכל חמץ"? ואיסורא דחמץ להיכן אזלא [ואיסור אכילת חמץ להיכן הגדן]? אמר רב ששת: הא מני [ברייתא זו] כשיטת מ"י כשיטת ר' שמעון היא, דאמר: אין איסור חל על איסור שבר שחל עליו איסור אחד (כגון תבואה שהיא טבל) אין איסורים נוספים יכולים לחול עליו, וממילא אין איסור חמץ חל על איסור טבל. שכן שנינו בברייתא, ר' שמעון אומר:

אורח ההלכה

מצת חלה ותרומה / הנהנים יוצאים ידי חובת אכילת מצה במצות העשויות תרומה או חלה אם שאינו ראויים לכל אדם. (רמב"ם, ספר זמנים, הלכות חמץ ופאה, פ"ו ה"ח). מצת טבל / אין יוצאים ידי חובת במצה של טבל (ואפילו טבל מדרבנן) במשנה ובגמרא. (שם ה"ז).

עיונים
האי אורינו / כלומר, מה שנעשה כרי והושלם והוחלק (ברחת) הוא הוא הקרוי דגן. וראיה לדבר מן האמור "כרגו מן הנורו" הרי שדגן הוא הכא מן הנורו, ועל תרומה הא לא נאמר "ראשית דגנך" (עירובי).
מצת טבל / בענין זה רבו השאלות, הן לענין פירוש והן לענין פסק. כי לכאורה משמע שלרעת חכמים מצת טבל מותרת בספס כרענך, ויש אומרים כי טעם איסורה של מצת טבל (ואף לרעת חכמים) הוא מטעם "מצת הבאה בעבירה" אלא שיש דוחים ואומרים כי מצת הבאה בעבירה היא נאסרה אלא במצות שיש בה תהילות ותשבות לה. כגון בהקרבת טבול או בלולב, אבל כשאר מצות אין מצת הבאה בעבירה פוסלת ותוס' ר"ם). או שכן אסור הבאה בעבירה אינה יצא מדברי סופרים (רמב"ם). ויש אומרים כי טעם האיסור לרעת חכמים הוא כאמת מטעם מצת הבאה בעבירה, ואסור את אכילת המצה משום שכלל הרעות כוה שני כודאי יש בו איסור ואין בו מצת (השלמה).

מסורת הש"ס

- 1. פסחים לו, א.
- 2. ככא מציעא מו, ב.
- 3. א.
- 4. ילקוט בא רז.

גמרות

- לא צריכא שהקרימו בכתיב: הכא במאי עסקינן שהקרימו.
- שיש לו צורה בכתיב: שיש עליו צורה.
- כל תאכל עליו בכתיב: כל תאכל.

לשונו

- אסימון: מקור המלה הוא כיתובתו שמשמעותו – מטבע שאין עליו צורה.

פלאטין מן הצרפתית fladon ומשמעו מטבע ללא טבעיה.